

Opis źródła:

Powieść doroczna (Powieść lat minionych) jest najstarszym zachowanym do naszych czasów pomnikiem historiografii ruskiej. W formie, w jakiej ją znamy, została skompilowana w drugiej dekadzie XII wieku, co tradycyjnie przypisuje się mnichowi Nestorowi. Proces jej powstawania był wieloetapowy i obejmował wykorzystanie różnego rodzaju przekazów: wcześniejszych zabytków historiografii, relacji ustnych etc. Zawarta w *Powieści narracja* została podzielona na zapiski roczne, które jednak mogą obejmować opis wydarzeń dziejących się na przestrzeni wielu lat. Jej przedmiotem są losy dynastii Rurykowiczów i stworzonego przez nią państwa ruskiego, a także rozrost terytorialny tego ostatniego. Opowieść ta została jednocześnie wpisana w chrześcijańską historię zbawienia – to, jak Ruś stała się państwem chrześcijańskim stanowi jej bardzo istotny wątek. Jednocześnie latopis pozostaje kluczowym źródłem do badania dziejów stosunków państwa Rurykowiczów z sąsiadami w okresie od IX do początku XII wieku.

Miejsce wydania:

Powieść minionych lat, tłum. opr. F. Sielicki, Wrocław 1999.

Лаврентьевская летопись, Москва-Ленинград 1926-1928 (seria: *Полное собрание русских летописей*, t. 1).

Miejsce przechowywania:

Российская национальная библиотека в Санкт-Петербурге, шифр: Ф.п.IV.2 (online: <https://expositions.nlr.ru/LaurentianCodex/manuscript1.html>).

Tekst źródła:

Fragment wstępu („kosmograficznego wprowadzenia”) do *Powieści dorocznej*

„6532 (1024/1025) roku. (...) Tegoż roku powstałi czarodzieje w Suzdalu zabijając starszyznę za diabliskim podpuszczeniem i biesowym głosem mówiąc jakoby ci trzymali zapasy żywności. Był bunt wielki i głód po całej tej krainie. Szli wszyscy ludzie Wołgą do Bułgarów i przywieźli zboże i tak nakarmili się.”¹

Słowniczek pojęć:

Suzdal – wówczas gród na północno-wschodnich peryferiach państwa ruskiego. Dziś miasto w Rosji, położone w obwodzie włodzimierskim.

Czarodzieje – jedna z dwóch (obok wołchwów – „kapłanów”) wymienionych w *Powieści dorocznej* grup ludzi zajmujących się praktykowaniem religii pogańskiej po zaprowadzeniu chrześcijaństwa na Rusi.

Starszyzna – miejscowa elita skupiona wokół miejscowego księcia.

Bułgarzy – mieszkańcy Bułgarii nadwołżańskiej, wieloetnicznego państwa muzułmańskiego, które do czasów podbojów mongolskich w pierwszej połowie XIII wieku kontrolowało tereny w dorzeczu Wołgi i Kamy, stąd bywa nazywane także Bułgarką kamską.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

¹ „В се же лѣт[о] Вѣсташа волъсви в Суждали избиваху старую чадь къ дѣволу наоущенью и бѣсованью гл[а]ще аѣко си держать гобино бѣ матежъ великъ и голодъ по всеи тои странѣ идоша по Волзѣ вси людѣе в Болгары и привезоша [жито] и тако шжиша”, *Лаврентьевская летопись*, kol. 149.

1. Czy w świetle źródła pozostałości religii pogańskiej stanowiły zagrożenie dla porządku w państwie?
2. Czy według twórcy źródła członkowie miejscowej elity rzeczywiście zatrzymali dla siebie zapasy żywności?
3. Czy mieszkańcy Suzdala zdobyli żywność w krajach południowej Europy?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Wskaż na pewien paradoks związany ze sposobem przedstawienia Bułgarów nadwołżańskim w tym przekazie.
2. Wykaż, że w świetle przekazu rzeka Wołga była czymś w rodzaju „przejścia granicznego” pomiędzy Rusią a krajem Bułgarów.

Wskazówki:

Mieszkańcy chrześcijańskiej Rusi zostali przekonani przez pogańskich „czarodziejów”, że przedstawiciele miejscowych elit intencjonalnie przywłaszczyli sobie zapasy żywności. Faktycznym celem „czarodziejów”, będących wykonawcami woli sił nieczystych, miało być podważenie nowego porządku w państwie przejawiające się poprzez bunt poddanych przeciwko władzy. Sama „starszyzna” jawi się tu jako zbiorowy bohater pozytywny.

Paradoksem jest w tym przypadku to, że Bułgaria nadwołżańska, do której mieszkańcy ziemi suzdalskiej dotarli poprzez Wołgę, nie był państwem chrześcijańskim, a jednak to tam Rusini znaleźli ratunek od klęski głodu.

Literatura pomocnicza:

Historiografia ruska, [w:] *Vademecum historyka mediewisty*, red. J. Nikodem, D. A. Sikorski, Warszawa 2012, s. 149-163.

Jakubowski W., Łużny R., *Literatura staroruska*, Warszawa 1971.

Kijas A., *Ruś*, Poznań 2014.

Kubiak W., *Bułgarzy kamscy*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 1, red. red. G. Labuda, W. Kowalenko, T. Lehr-Spławiński, Wrocław-Warszawa-Kraków, Poznań 1961, s. 202-203.

Poppe A., *Latopisarstwo staroruskie*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 3, red. W. Kowalenko, G. Labuda, Z. Stieber, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 22-27.

Najważniejsze cezury:

Powieść doroczna uzyskała swoją ostateczną formę w drugiej dekadzie XII wieku. Zawiera ona wykład dziejów Rusi od IX wieku do czasów współczesnych twórcy źródła. Zacytowany fragment odnosi się do lat dwudziestych XI stulecia.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko